

ΕΠΙΣΚΕΨΗ ΚΡΗΤΙΚΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΣΤΗ ΣΟΥΗΔΙΑ
ΤΟΝ ΙΗ' ΑΙΩΝΑ

Είναι γνωστό πώς πολλοί Έλληνες, λαϊκοί και προπάντων εκκλησιαστικοί, στους ις' και ιη' αιώνες επισκέπτονταν τη Γερμανία και την Ολλανδία για να ζητήσουν βοήθεια και συμπάθεια στις χώρες, πού, λιγότερο ή περισσότερο, αντιπολιτεύονταν την επίδραση της εκκλησίας της Ρώμης. Μά πολύ σπάνια έφθαναν ως τη μακρινή Σουηδία. Ένα τέτοιο ταξίδι δεν ήταν δύσκολο, μα η Σουηδία ήταν τότε μιὰ φτωχή χώρα αρκετά άγνωστη στους κατοίκους της νότιας Ευρώπης. Η όμοιερησκη Ρωσία τραβοῦσε πολλούς Έλληνες, μα οι σχέσεις ανάμεσα στη Ρωσία και τη Σουηδία δεν ήταν πάντα καλές και οι ταξιδιώτες πού έρχονταν από τη Μόσχα ή από την Πετρούπολη προκαλούσαν συχνά υποψίες δίκαια ή άδικα.

Έτσι είναι παράξενο να βρίσκη κανείς τὸ ὄνομα ἑνὸς ἑλληνα ἐπισκόπου στὰ σουηδικὰ ἀρχεῖα. Στὶς ἐπιστολὲς καὶ στὰ πρωτόκολλα ὀνομάζεται Erasmus Aulonita episcopus Ecclesiae Graecae ἀπὸ τὴ νήσο τῆς Κρήτης, καὶ ἐπισκέφθηκε τὴ Σουηδία στὰ 1768-69. Τοῦτο τὸ ὄνομα Ἑρασμος εἶναι λίγο περίεργο, δὲν εἶναι ἑλληνικό, εἶναι ἐκλατίνιση τοῦ Γεράσιμου¹. Αὐλωνίτης εἶναι τὸ ἐπώνυμό του ἢ τὸ ὄνομα πὸν προσδιορίζει τὴν καταγωγή του. Τότε ἔρχεται σὸ νοῦ μας ἡ πόλις Αὐλῶν. Αὐτὸ εἶναι ὄνομα πολλῶν ἑλληνικῶν πόλεων. Ἦδη ὁ Στέφανος Βυζάντιος ἀναφέρει μερικὲς². Γνωρίζομε τὶς ἀρχαῖες πόλεις Αὐλῶνα τῆς Μακεδονίας, τῆς Μεσσηνίας καὶ τῆς Ἰλλυρικῆς, ἐπίσης τὴν ἐπισκοπὴ Αὐλῶνος πὸν ὑπαγόταν στὴν μητρόπολη Ἀθηνῶν, καὶ

¹) Ὁ φίλος μου κ. Μ. Ι. Μανούσας μου θύμισε ἕναν ἄλλο ἑλληνα δεσπότη πὸν λεγόταν Ἑρασμος. Εἶναι ὁ ἀρχιμανδρίτης Ἑρασμος Φωκάς, πὸν στὰ 1722 ἐπισκέφθηκε τὴ Ρωσία, ὅπου ἔδωσε στὴν Ἀγία Σύνοδο τῆς Πετροπόλεως μιὰν ἀναφορὰ γιὰ τοὺς διωγμοὺς τῶν ὁρθόδοξων Ἑλλήνων στὴν Βενετία. Βλ. V.I. Lamiansky, *Secrets d' Etat de Venise*, St. Petersburg 1844, σελ. 091 - 095. Δὲν εἶναι πιθανό, πὸς πρόκειται γιὰ τὸ ἴδιο πρόσωπο πὸν ἔκανε ἕνα ταξίδι στὴ Σουηδία στὰ 1768. Ἐνας ἀρχιμανδρίτης πρέπει νὰ ἔχει μιὰν ὥριμη ἡλικία, καὶ ἂν ἦταν τριάντα-σαράντα χρονῶν στὰ 1722, θὰ ἦταν πάρα πολὺ ἡλικιωμένος σαραντάξι χρόνια ἀργότερα γιὰ νὰ κάνει τὸ μακρινὸ ταξίδι στὴ Σουηδία. Καὶ ἔπειτα ὁ ἀρχιμανδρίτης ὀνομάζεται Ἑρασμος Φωκάς καὶ ὁ ταξιδιώτης τοῦ 1768 Ἑρασμος Αὐλωνίτης.

²) Στέφανος Βυζάντιος, ἔκδ. Meineke, t. 2, Βερολίνο 1849.

πρέπει νὰ ταυτισθῇ πρὸς τὸ σημερινὸ Αὐλωνάρι(ο) τῆς Εὐβοίας, καὶ τὴν πόλιν Αὐλώνα τῆς Β. Ἠπείρου. Μὰ καὶ τὴν Κρήτη τὸ ὄνομα αὐτὸ ὑπάρχει: εἶναι τὸ ὄνομα μιᾶς παλιᾶς πόλης ἢ συνοικίας τῆς Γόρτυνας, ποὺ ἀναφέρεται στὴν ἐκεῖ ἀρχαῖκὴ ἐπιγραφή. Καὶ σὲ μιὰ περιγραφὴ τῆς Κρήτης τοῦ ΙΣΤ'-ΙΘ' αἰῶνα βρίσκομε τὴν πόλιν Αὐλώνα, ποὺ σχετίζεται ἴσως μὲ τὸ σημερινὸ χωριὸ τῆς Πεδιάδας Λυλλή· μὲ τὴν Αὐλώνα σχετίζεται καὶ ἡ ὀνομασία Αὐλοποτάμος, ποὺ ἀναφέρεται στὰ ἐκκλησιαστικὰ ἔγγραφα σὰν ἐπισκοπὴ Αὐλοποτάμου³. Εἶναι ἀδύνατον νὰ βεβαιώσῃ κανεὶς ἀπὸ ποῖα πόλις κατάγεται ὁ Ἑρασμος Αὐλωνίτης, μὰ πιθανὰ προέρχεται ἀπὸ τὴν Κρήτη.

Ὅπως θὰ δοῦμε, λέγεται πὼς ὁ ἐπίσκοπός μας εἶναι ἀπὸ τὴν πόλιν Ἀρκαδία. Στὴ Βενετοκρατία μιὰ λατινικὴ ἐπισκοπὴ ἀναφέρεται σὰν Ἑπισκοπὴ Ἀρκαδίας. Μὲ τοὺς Τούρκους ἔρχεται ὀρθόδοξος ἐπίσκοπος, καὶ σὲ σουλτανικὸ φερμάνι τοῦ 1756 ἀναφέρεται ἡ Ἀρκαδία σὰν μιὰ ἐπισκοπὴ ἀνάμεσα στὶς δώδεκα ἐπισκοπὲς τῆς Κρήτης. Σ' ἓναν ἔλεγχο «τῶν τῆς Ἀρκαδίας ἐπισκόπων» βρίσκομε στὰ 1757 ἓναν ἐπίσκοπο μὲ τὸ ὄνομα Γαβριήλ καὶ στὰ 1812 ἓναν ἄλλον ποὺ λέγεται Νεόφυτος⁴. Ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς τοὺς δύο ἐπισκόπους ὑπάρχει χάσμα σαράντα—πενήντα χρόνων, στὰ ὁποῖα δὲν γνωρίζομεν ὀνόματα ἐπισκόπων. Ὁ Ἑρασμος Αὐλωνίτης μας μπορεῖ νὰ συμβάλῃ μὲ τὸ ὄνομά του στὴ συμπλήρωση ἑνὸς μέρους αὐτοῦ τοῦ χάσματος⁵;

Ὁ Ἑρασμος Αὐλωνίτης ἦλθε στὴ Στοκχόλμη, φαίνεται, τὸ φθι-

³) Βλ. Στέργ. Γ. Σπανάκη, Ἀνέκδοτος κατάλογος τῶν 100 πόλεων τῆς Κρήτης στὰ Κρητικὰ Χρονικά, τ. ΙΑ', 1957, σελ. 282.

⁴) Βλ. Ν. Β. Τωμαδάκη, Ἐλεγχος τῶν ἐν Κρήτῃ ἀρχιερατευσάντων ἐπὶ Τουρκοκρατίας (1646 - 1898) στὴν Ἑπετηρίδα Ἐταιρείας Κρητικῶν Σπουδῶν, τ. Γ', 1940, σελ. 136.

⁵) Ἔχομε καὶ ἄλλη ἀνάμνηση τοῦ Ἑρασμου τούτου. Ὁ φίλος μου κ. Μ. Ι. Μανουσάκης μὲ εἰδοποίησε, πὼς βρῆκε στὴ Μαρκιανὴ Βιβλιοθήκῃ τῆς Βενετίας ἓνα βιβλίον, ποὺ δὲν ἀναφέρεται στὴ Βιβλιογραφία τοῦ Legrand. Τοῦτο τὸ βιβλίον, ποὺ περιλαμβάνει 198 σελίδες, ἔχει τὸν τίτλον: «Πέτρα | τοῦ | Σκανδάλου | ἦτοι | Διασάφησης | τῆς ἀρχῆς καὶ αἰτίας | τοῦ σχίσματος | τῶν δύο Ἐκκλησιῶν | Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς | μετὰ τῶν πέντε διαφορῶν», καὶ κάτω τὴν λατινικὴν μετάφρασιν: Lapis | offenciculi | sive | Expositio | originis et causae | Discidii | duarum, orientalis scilicet et occidentalis, ecclesiarum | cum quinque controversiis. Εἶναι τυπωμένο στὸ Λονδίνο στὰ 1762. Πρόκειται γιὰ μιὰ λατινικὴ μετάφραση πιθανῶς τῆς «Πέτρας τοῦ σκανδάλου» τοῦ Ἡλία Μηλιάτη, ποὺ εἶχε κιόλας μεταφραστῇ στὰ λατινικά τὸ 1752 (βλ. Legrand, Bibl. Hell. du XVIII s. t. I, p. 413-415, Paris 1918). Στὸν πρόλογον—δύο σελίδες χωρὶς ἰδιαιτέρον ἐνδιαφέρον—ὑπογράφεται τὸ ἑλληνικὸ κείμενον ἀπὸ τὸν «Γεράσιμον Αὐλωνίτην, ἐπίσκοπον ἐν Ἀρκαδίᾳ» καὶ τὸ λατινικὸ κείμενον ἀπὸ τὸν ἴδιον: «Erasmus Aulonita, Episcopus in Arcadia».

νόπωρο τοῦ 1768, πιθανὰ ἀπὸ τὴ Γερμανία ἢ τὴν Ὀλλανδία. Τὸ ὄνομά του παρουσιάζεται γιὰ πρώτη φορὰ στὸ πρωτόκολλο τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ συνεδρίου τῆς Στοκχόλμης τῆς 20ῆς Σεπτεμβρίου 1768, ὅπου διαβάζομε, πὼς «ὁ πρόεδρος, ἐξ αἰτίας τῆς ἀξιολύπητης κατάστασης τοῦ (παρόντος) ἐπισκόπου ἀπὸ τὴν Candia Ἐράσιμον Αὐλωνίτη, εἶπε νὰ γίνῃ ἓνας ἔρανος γιὰ βοήθειά του, καὶ μὲ τοῦτο τὸ σκοπὸ νὰ βγῇ γνωστοποίησι σ' ὅλο τὸν κλῆρο τῆς πρωτεύουσας».

Ἀσφαλῶς ὁ κρητικὸς ἐπίσκοπος φιλοξενήθηκε καλὰ στὴν Στοκχόλμη, γιὰτὶ ἔμεινε ἐκεῖ τουλάχιστον ἕξι μῆνες. Τί ἔκανε δὲν ξέρομε. Πιθανὰ εἶχε σχέσεις μὲ τὴν ὀρθόδοξη παροικία τῆς Σουηδίας.

Ἐτοιμος ν' ἀφίση τὴ Στοκχόλμη ἔστειλε, στὸ τέλος τοῦ Μαρτίου 1759, στὸν πρόεδρο τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ συνεδρίου τῆς πρωτεύουσας τοῦτο τὸ γράμμα⁶.

Reverendissime Doctissime
Domine
SS Theologiae Doctor Celeberrime
τὰ πρὸς ζωὴν καὶ εὐσέβειαν ἀπὸ Χριστοῦ
δεόμενος

Erasmus Aulonita Episcopus Ecclesiae Graecae.

Ego, Deo volente, die solis ex Holmiae abire et per Justadium⁷ in Germaniam navigare mecum constitui, sed hoc est officium, ἵνα εὐχαριστήσω τοὺς εὐεργέτας, προτοῦ πορευόμενος. Hoc est summo studio, ut recordamur benevolentia illius quae erga nos fecerunt. Ἡ εὐχαριστία ἔστι ἄξια πράγματι, ὅταν μὲ καθαρὰν καρδίαν ἐργάζεται ὁ ἄνθρωπος, ὑποδεικνύουσα αὐτῷ τὴν ὁδὸν τῆς ταπεινώσεως, ἀλλὰ ἡ ἀχαριστία φέρουσα ἕβρον. Oportet enim eum, qui exoptat amicus Dei esse, conservare hoc, τοῦτο ἔστι, ἵνα γινώσκεις πάντοτε τὸν εὐεργέτην του. Αἰοπόν, precor autem dominum Jesum, verum Deum et hominem, toto pectore, ut in vos universos et singulos, Doctores Ecclesiae Dei, vestrosque liberos et familias affatim à coelo omne genus benedictionum suarum effundat. Faxit Deus, ut in pace et tranquillitate utrumque regimen ad gloriam divinae majestatis et Ecclesiae salutem diu administrare queatis. Ἐρῶ σο ἐν Χριστῷ.

⁶) Ἀρχεῖο τοῦ στὴν Στοκχόλμη ἐκκλησιαστικοῦ συνεδρίου ποὺ βρίσκεται στὸ Ἀρχεῖο τῆς πόλεως τῆς Στοκχόλμης.

⁷) Justadium πιθανῶς εἶναι ἡ σημερινὴ πόλις Ystad στὴν παραλία τῆς Νότιας Σουηδίας.

P. S. Hoc volo ab te petere, Vir reverendissime, pro humanitate et benignitate tua Christiana, si velis mihi scribere litteras commendaticias in itinere meo ad pastoribus Ecclesiae Dei, ut fiat promptitudo animi et sollicit(udo) ad procurandum equos et currus, non gratis, sed eum pecunia mea, quia lingua svecana non est mihi nota, et rustici non intelligunt mihi, et possum manere per multos dies in itinere. Credo et spero hoc non est difficultas nullum, te vir reverendissime.

Holmiae die 29 Martii 1769.

Cultor humillissimus

ὁ ἀδελφός ἐν Χριστῷ

Ὅπως βλέπομε, τὰ λατινικὰ τοῦ ἐπισκόπου μας δὲν εἶναι ἀσπεγάδιαστα, εἶναι κατανοητά, μὰ ὕστεροῦν πολύ. Πρέπει ὅμως νὰ ποῦμε, πὼς ἡ γνώση τῆς λατινικῆς γλώσσας δὲν ἦταν τότε διαδεδομένη στὸν ἑλληνικὸ κλῆρο σὰν στοὺς ἐκκλησιαστικούς τῆς Δύσης. Ἀλλὰ δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ ἀμφιβάλλῃ γιὰ τὴν εἰλικρίνεια τῶν αἰσθημάτων τοῦ μακρυνοῦ ξένου ἐπισκόπου.

Ὡστόσο, τὴν ἐπόμενη μέρα, στίς 30 τοῦ Μαρτίου, συνάχθηκε τὸ ἐκκλησιαστικὸ συνέδριο, καὶ στὸ πρωτόκολλο τῆς μέρας αὐτῆς διαβάσαμε (σὲ μετάφραση) :

«Ὁ ἑλληνας ἐπίσκοπος ἀπὸ τὴν Candia καὶ τὴν πόλιν Ἀρκαδία ὁ Ἐρασμος Αὐλωνίτης, ποὺ ἔμεινε ἕξι μῆνες στὴ Στοκχόλμη καὶ τώρα θὰ γυρίσει πίσω στὴν πατρίδα του, ζήτησε ἀπὸ τὸ συνέδριο ὄχι μόνο ἓνα πιστοποιητικὸ γιὰ τὸ φέρεμά του κατὰ τὴ διαμονή του στὴν πρωτεύουσα, ἀλλὰ καὶ καλὲς συστάσεις γιὰ τὸ ταξίδι του ἀπ' τὴ Σουηδία, γιατί εἶναι ξένος καὶ δὲν ξέρει τὴ γλώσσα μας. Ἐπειδὴ τὸ συνέδριο δὲν ξέρει παρὰ πὼς ὁ λεγόμενος ἐπίσκοπος στὴν διαμονή του ἐδῶ φέρθῃκε καλὰ καὶ μὲ πολλὴ ἡσυχία, (τὸ συνέδριο) θέλει νὰ φιλοξενηθῇ στὸ ταξίδι του μὲ ὅλη τὴν τρυφερότητα καὶ φιλοφρόνηση ποὺ πρέπει νὰ δείχνῃ κανεὶς σ' ἓνα ξένο ποὺ δὲν ξέρει τὴ γλώσσα, τὰ ἔθιμα καὶ τοὺς νόμους τοῦ γένους μας».

Φτάνοντας στὴν πόλιν Lund τῆς Νότιας Σουηδίας ὁ Ἐρασμος Αὐλωνίτης φιλοξενήθηκε, φαίνεται, ἀπὸ τὸν ἐκεῖ σουηδὸ ἐπίσκοπο Johan Engeström (1699 - 1777) καὶ ἀπὸ τὴν οἰκογένειά του.

Στὴν ἀλληλογραφία τοῦ τελευταίου βρήκαμε τὸ ἐπόμενο γράμμα⁸:

⁸) Γράμματα καὶ ἔγγραφα ἀφορῶντα τὴν οἰκογένειαν von Engeström ἀριθμ. I, e 23 στὴν Βασιλικὴν Βιβλιοθήκην τῆς Στοκχόλμης.

Τῷ πιστῷ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ
αἰδεσιμωτάτῳ τε καὶ εὐσεβεστάτῳ
Κυρίῳ Κυρίῳ
Διδασκάλῳ
τῆς ἁγίας θεολογίας καὶ ἐπισκόπῳ
ἀξιωτάτῳ

Τὰ πρὸς ζωὴν καὶ εὐσέβειαν ἀπὸ Χριστοῦ δεόμενος.

Ἀπὸ ἐνθάδε τῇ 15^ῃ Ἰουλίου
αψξθ.

Ὁ πόλεμος κατ' οὐδενὸς παύεται πολεμῶν, ὁ σατανὰς δὲ ἄσπλαγχνος ἔστι | καὶ μισάνθρωπος· διὸ καὶ παντὶ ἀνθρώπῳ πολεμεῖν οὐκ ὀκνεῖ. Λοιπὸν | ὀφείλομεν ζητῆναι καὶ εὕρομεν τὴν παράκλησιν τοῦ πνεύματος μὲ δά | κρυα καὶ πένθος καὶ στεναγμόν. Ταῦτα, ἐὰν μὴ τις ἄνθρωπος ἔχει | πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν χαρὰν καὶ τὴν ἐλπίδα, ὅτι μέλλει λυτρώσεως | τυγχάνειν καὶ ζωῆς, οὐ δύναται ὑπομένειν τὰς θλίψεις, οὔτε τὸ φορ | τίον καὶ τὴν στενὴν ὁδὸν ἀναδέξασθαι. Ἡ γὰρ συνοῦσα ἐλπίς καὶ | χαρὰ ποιεῖ αὐτὸν κάμνειν καὶ ὑπομένειν τὰς θλίψεις καὶ τὸ φορ | τίον καὶ τὴν στενὴν ὁδὸν ἀναδέξασθαι. Καὶ γὰρ ἐπὶ τοῦ Ἰωβ, εἰ ἦδει, | ὅτι εἰς τοὺς πειρασμοὺς ἐμπεσὼν μέλλει ὑπομένειν. Οὐ γὰρ ἀγνοοῦσα, | ὅτι εἰς τὰς θλίψεις οἱ σπείροντες ἐν δάκρυσι ἐν ἀγαλλιάσει θεοῖ | οὔσιν. Ἐνθυμούμενος ὅτι αὐτὸς ὁ Χριστὸς τὸν αἰῶνα τοῦτον οὕτω | διώδενσεν, ὀνειδιζόμενος, διωκόμενος, ἐμπαίζόμενος, τέλος καὶ ἀτίμῳ | θανάτῳ διὰ σταυροῦ τελειούμενος.

Ἰδὼν ὁ θεὸς τὴν τυραννίδα καὶ μοχθερὰν ζωὴν τοῦ πασᾶ ἐν νήσῳ (Κρήτῃ) | καὶ μᾶλλον τὰ δάκρυα ἐκ πολλῆς θλίψεως καὶ συνοχῆς καρδία(ς) | τοῦ χριστωνόμενου λαοῦ; Διὰ προστάγματος τοῦ βασιλέως, ἀποστελλομένῳ(ν) | αὐτῶν ἐν Αἰγύπτῳ ὥσπερ τυράννων, ἐλπίζοντας ὁ ἀσεβεὶς ἵνα | νικήσοι τοὺς Αἰγυπτίους, ἀλλὰ θεῖκόν ἐνεργοῦν ἐν πάσῃ δυνάμει | ἀπέκτειναν αὐτὸν οἱ Αἰγυπτιοί. Ἀληθῶς, αὐτὴ ἡ θεία δύναμις | ἀπέκτεινεν αὐτόν. Τριάκοντα ἔτη τυραννούμενοι οἱ χριστιανοὶ ἀπὸ | αὐτόν. Διὰ τοῦτο καὶ ἐγὼ θλίψις καὶ πόνος καὶ ξένος ἐκ πατρίδος | γενόμενος, κατὰ τὸν προφήτην, λέγουσαν, ὡμοιώθην πελεκάνῃ | ἐρημικῷ, ἐγενήθην ὥσει νυκτικόραξ ἐν οἰκοπέδῳ, ἐγενόμην | ὡς στρουθίον μονόζων ἐπὶ δώματος. Πάλιν ὁ προφήτης φησί, οὕτως | ὁ πτωχὸς ἐκέκραξε καὶ ὁ Κύριος εἰσήκουσεν αὐτοῦ, καὶ ἐκ πασῶν | τῶν θλίψεων αὐτοῦ ἔσωσεν αὐτόν. |

Δόξα τῷ ἁγίῳ Θεῷ, ἐπιστολὴ ἔλαβον ἐκ νήσου Κρήτῃ ἰν Holmiae ἐκ πόλεως | Amstelodami, ἵνα ἐπανακάμψω ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ μου. Παλαιὰ πορρενὸ | μενος πρὸς τοὺς διδασκάλους Consistoriales, καὶ

ἐπιστολὴ λαβῶν συστατικὴν | περὶ ζωῆς καὶ πράξης καὶ διαγωγῆς, ἐν
ὄσω καιρῷ ἐκάθισα ἐν | *Holmiae*.

Ὁδ' ἐπιλανθάνω τὰς χάριτας, εὐεργεσίας, φιλοξενίας καὶ μᾶλλον
φιλαν | θρωπίας τῆς ἐγγενεστάτης Κυρίας ἀδελφῆς τῆς ὑμετέρας, τοῦ-
το | ἔστι ἡ γυνὴ τοῦ αἰδεσιμωτάτου *Praepositi Munthe* ἐν *Malmun-
giae*. | Ἀλγέω περὶ τῷ θανάτῳ τοῦ μακαρίτου ἀδελφοῦ ὑμῶν, *Præ-
positus* τῷ | ὄντι μακάριος καὶ ζηλωτὴς τοῦ βίου, ἐπειδὴ διὰ θεομῆς
καὶ φιλαρέτου | διαγωγῆς τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς εἶχεν. Ἡ γὰρ
ἀξία τὰ παθήματα | τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκα-
λυφθῆναι εἰς ἡμᾶς. | *Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi te
in provecta ista aetate | et animi corporisque robore benignissimè
servet suae in primis gloriae | et bonis, mihi verò hunc animium
tuum benevolum, quem erga | me geris.*

*Προσεύχου, αἰδεσιμώτατε, περὶ ἐμοῦ, ἵνα ὁ θεός, ταῖς θλίψεσι καὶ
| τοῖς παθήμασι ἀγαλλιάσῃ ἡ ψυχὴ μου. Sicut et Paulus epistoles
| suas precationibus terminavit, et quando nostrae preces ex ve-
ra | fide in Christum profectae, certò à Deo exaudiuntur et im-
plentur. | ἔρωσω.*

Nominis Tui Reverendissimi

Cultor humillissimus et observantissimus

Erasmus Aulonita Episcopus

Ecclesiae Graecae

Ἡ γραφὴ τοῦ Ἑράσμου δὲν εἶναι ἡ συνηθισμένη, ποὺ βρίσκομε
στὰ ἔγγραφα τῆς ἐποχῆς. Μὰ χωρὶς ἀμφιβολία ἤθελε νὰ γράψῃ εὐα-
νάγνωστα ἑλληνικὰ γιὰ νὰ εὐκολύνῃ τὸ διάβασμα στοὺς σοφιστοὺς φί-
λους του.

Ὅτι ὁ κρητικὸς ἐπίσκοπος λέει γιὰ τὴν τυραννία τοῦ πασᾶ τῆς
Κρήτης καὶ τοὺς διωγμοὺς τῶν Χριστιανῶν ἀνταποκρίνεται στὶς γνώ-
σεις μας γιὰ τὴν κατάστασι στὸ μεγάλο νησί τὴν ἐποχὴ αὐτῇ. Ἦταν
ἀναγκασμένος, φαίνεται, νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν πατρίδα γιὰ ποιοὺ λόγους,
δὲν ξέρομε. Τὰ περιστατικὰ ποὺ ἀναφέρει δὲν μπορούμε νὰ ἐλέγξωμε.

Στὴν πόλιν Lund ὁ Ἑράσμος βρῆκε καλὴ ὑποδοχὴ καὶ φιλοξενή-
θηκε ἀπὸ τὸν κύκλον τῆς οἰκογένειας τοῦ ἐπισκόπου Engeström. Αὐτὸς
ἦταν μεγάλος λόγιος καὶ σημαντικὸς ἐκπρόσωπος τῆς σουηδικῆς ἐκκλη-
σίας. Ἡ ἀνεψιὰ του—ὄχι ἡ ἀδελφὴ του, ὅπως πιστεύει ὁ Ἑράσμος—
φιλοξένησε τὸν μακρυνὸν ξένο· παντρεύτηκε τὸν πρωτοπαπᾶ τῆς πό-
λης Malmö Sven Munthe (1718 - 1790), ἕνα θεοφοβούμενο λόγιο.
Καὶ ὁ Ἑράσμος συλλυπῆται τὸν ἐπίσκοπο Engeström γιὰ τὸν θάνατο
τοῦ ἀδελφοῦ του Ake Engeström (1687 - 1769), ποὺ ἦταν πρωτοπα-
πᾶς τῆς πόλεως Landskrona.

Τὰ πρὸς τῷ κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ
 ἀποδοματῶν, καὶ εὐεχέστων
 κυρίῳ κυρίῳ
 ἀποδοματῶν
 τῆς ἀγίας δεξιότητος, καὶ ἐπισκοπῆς
 ἀφ' ἑαυτοῦ

Τὰ πρὸς βίῳ καὶ εὐεχέστων ἀπὸ Χριστοῦ Πέτρου.

ἀπὸ ἐνδοξῆς τῆς ἱερωσύνης
 α. γ. δ.

Ο πόλεμος κατ' ἐξουσίαν πάντας πολεμῶν, ὁ θάνατος δὲ ἀρχαρχοὶ ἐν
 καὶ μετὰ τὸν θάνατον διὰ καὶ παντὶ ἀνθρώπῳ πολεμῶν ἐν ὁμίῳ. Ἀπολύ-
 ούμενος ἡμῶν καὶ ἑαυτὸν τῇ παρρησίᾳ τῷ πνεύματι, καὶ δα-
 μνα, καὶ πένθος, καὶ στεναγμὸν. τὰυτὰ εἰναι μὴ τις ἀνθρώπος ἔχει
 πρὸ ἀποδοματῶν τῆν χάριν, καὶ τῆν ἐλπίδα, ὅτι μέγας αὐτοῖς
 τυγχάνει καὶ βίῳ, καὶ δύναται ὑπομένειν τὰς θλίψεις, ἐκ τῷ φρο-
 νῶν καὶ τῇ συνένῳ ὁδὸν ἀναβιβασθαι, ἢ μαρτυρῶν ἡμῶν καὶ
 χάρις ποιεῖ αὐτοὺς κερμένους καὶ ὑπομένειν τὰς θλίψεις κατὰ τὸ φρο-
 νῶν καὶ τῇ συνένῳ ὁδὸν ἀναβιβασθαι. καὶ μὴ ἐπὶ τῷ βίῳ, εἰ καὶ
 ὅτι ἐν τῷ πειρασμῷ ἡμετέροις μέγας ὑπομένειν. ὁ γὰρ ἀγνοοῦν
 ὅτι ἐν τῷ θλίψεσι, οἱ σπέρροντες ἐν δακρύοις, ἐν ἀγρυπνίᾳ δευ-
 ρόν. ἀνυμνεῖται ὅτι καὶ αὐτοὶ ὁ Χριστὸς τοῦ αἰῶνα τῶν ἡμε-
 ρῶν δαδάσθαι, ἡμετέροις, διωκτέσι, ἡμετέροις, τῶν καὶ ἀποδο-
 ματῶν διὰ τῶν τελεῶν αὐτοῦ.

Ἰδὼν ὁ Θεὸς τὴν τυραννίδα, καὶ κοχλῶν βίῳ τῷ Πατρὶ ἐν ἡμῶν
 καὶ ῥυθμὸν τὰ δάκρυα ἐν πόλιν θλίψεως καὶ συνοχῆς καὶ ῥυ-
 τῶ χρυσοῦν καὶ, διὰ προσφύματῶν τῷ βασιλεῖ ἀποδοματῶν
 αὐτῶν ἐν αἰνυαλῶ ὥστε τυραννῶν, ἡμῶν τῶν ἀποδοματῶν
 ἡμετέροις τῶν αἰνυαλῶν, ἀλλὰ δεῖκνόν ἐνεργῶν ἐν πάσῃ δύνατι.
 ἀπέντησαν αὐτοὺς αἰνυαλῶν, ἀλλοῖς, αὐτὴ καὶ δεῖα δύναμις
 ἀπέντησαν αὐτοὺς ἡμῶν ἐκ τυραννείας τοῖς οἱ Χριστοῖς ἀπὸ
 αὐτῶν. διὰ τῶν ἡμετέροις, καὶ πόνῳ, καὶ ἔξωτος ἐν πατρὶ
 ῥυθμῶν, κατὰ τῶν ἡμετέροις, ῥυθμῶν. ὡς αὐτῶν περὶ κατὰ
 ἡμετέροις, ῥυθμῶν, ὡς ῥυθμῶν ἐν οἰματέλει. ἐνεργῶν
 ὡς ἐνεργῶν, ῥυθμῶν, καὶ ῥυθμῶν. πάλιν ὁ προφήτης φησὶ, οὕτως
 ὁ πατριὸς ἐπέντη καὶ ὁ κύριος ἐδὲκνεν αὐτῶν, καὶ ἐν πάσῃ
 τῶν ῥυθμῶν αὐτῶν ῥυθμῶν αὐτῶν.

δοξα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, εὐσεβὴς ἡμῶν ἐν ἡμῶν καὶ ἐν ἡμῶν, ἐν
 πνεύματι

Ὅπως λέγει ὁ Ἑρασμος, ἔλαβε στὸν καιρὸ τῆς παραμονῆς του στὴ Στοκχόλμη ἓνα γράμμα ἀπὸ τὴν Κρήτη νὰ γυρίσῃ στὴν ἐπαρχία του. Ἐπρεπε νὰ φύγῃ γιὰ τὸ ταξίδι πρόωρα, καὶ στὴν ἐφημερίδα Inrikes-Tidningarr 7 τοῦ Αὐγούστου 1769 διαβάζομε: Helsingborg, 31 Ἰουλίου: «Ὁ Ἕλληνας ἐπίσκοπος Ἑρασμος Αὐλωνίτης μὲ τὴν ἀδελφή του ἔφυγαν μὲ διαβατήρια ἀπὸ τὴ Στοκχόλμη στὸ τουρκικὸ νησί Candia στὴν Ἑλλάδα». Τὸν Ἑρασμο συνώδευε λοιπὸν ἡ ἀδελφή του· στὸ γράμμα του ποὺ ἀναφέραμε πρὶν στὸ ἐκκλησιαστικὸ συνέδριον λέει καὶ γιὰ «τὴν φιλοφρόνηση ποὺ σὲ μᾶς ἔδειξαν» (quam erga nos fecerunt).

Αὐτὰ εἶναι ὅσα λένε τὰ σουηδικὰ ἀρχεῖα γιὰ τὴν ἐπίσκεψιν ἐνὸς κρητικοῦ ἐπισκόπου στὴ Σουηδία τὸν ΙΗ' αἰῶνα.